

ідейного змісті, задуму образотворчого твору. У цьому, на наш погляд, полягає одне із головних завдань картону.

Підсумовуючи вище сказане, потрібно усвідомлювати головне в цьому дослідженні і рекомендаціях. Безперечно, ми не ставили за мету викласти повну інформацію про творчий процес побудови мистецького твору, про психологічну структуру процесу художньої діяльності (вона, як ми визначили, є поетапною), а в основному своєму розвитку - визначити весь комплекс складних інтелектуальних і практичних дій, що становить роботу над художньою композицією у студентів художнього факультету. Більш того, була здійснена спроба більш детально зупинитися на таких важливих питаннях в художній педагогіці як: формування цілісного бачення; розвиток умінь і навичок спостережливості; навичок зорової пам'яті; розглянута конструктивна система художньої композиції; визначене місце картону в композиційній структурі, завдання і форм його послідовного створення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барц Ф. Ф. *Наброски и зарисовки*. - М.: Искусство, 1970.-165 с.
2. Волков Н. Н. *Процесс изобразительного творчества и проблема «обратных связей»* // В кн. «Содружество» наук и тайн творчества. / Под ред. Б. С. Мейлаха. - М.: Искусство, 1968.-С.250-261.
3. Кибрик Е. А. *Объективные законы композиции в изобразительном искусстве* // Вопросы философии. - 1966. -№10.-С.107-113
4. Пономарев Я. А. *Психология творчества и педагогика*. - М.: Педагогика, 1976. - 279 с.
5. Тарабукин Н. М. *Композиция и тематика*. - ОР ГЕР, 1931. - фонд 627.
6. Фаворский В. А. *О композиции* // Декоративные искусства СССР. - № 1. - С. 14-17
7. Щербина В. Г. *Картон як складова частина композиції: Методичні рекомендації для студентів художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів*. - К.: Преса України, 1995. - 83 с.
8. Щербина В. Г. *Композиційні вправи як засіб управління розвитком творчих здібностей студентів художньо-графічного факультету*. - Кривий Річ, "Окран-принт", 1998. = 90 с.

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Щолокова О. П.,

Інститут мистецтв НПУ імені М.П.Драгоманова

Анотація. У статті розкривається мета, зміст і структура інтегративного курсу "Методологія мистецької освіти", який має забезпечити підготовку магістрів до педагогічної діяльності у вищій школі. Він допомагає сформувати здатність проєктувати в галузь педагогіки мистецтва досягнення споріднених наук та усвідомити художньо-педагогічну діяльність як цілісний і системний процес.

Ключові слова. гуманізація освіти, вчитель музики, методологічна культура.

Аннотация. Щолокова О. Методологическая культура учителя музыки в условиях гуманизации образования. В статье раскрывается цель, содержание и структура интегративного курса "Методология художественного образования", который обеспечивает подготовку магистров к педагогической деятельности в высшей школе. Он формирует способность проектировать в педагогику искусства достижения смежных наук и осмыслить художественно-педагогическую деятельность как целостный и системный процесс.

Ключевые слова. гуманизация образования, учитель музыки, методологическая культура.

Annotation. Scholokova O.P. Methodological culture of a music teacher with respect to humanization of education. The article deals with the goals, content, structure of the integrated course "Methodology of arts education", that prepares masters for pedagogical activities in universities. It shapes the ability to integrate arts education with achievements of similar sciences and to get the vision of arts education activities as a unite and systematic process.

Key words. methodological culture, music teacher, humanization of education

Постановка проблеми. Докорінні зміни, що відбуваються в педагогіці і, зокрема, мистецькій освіті вищої школи, зумовили впровадження різноступеневої системи навчання, найвищим рівнем якої є ступінь магістра. До цієї ланки майбутніх фахівців залучаються кращі студенти, які закінчили бакалавратуру і в майбутньому мають поповнити викладацький корпус вищих навчальних закладів або спеціалізованих середніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів з поглибленим теоретичним і практичним вивченням мистецьких дисциплін. Особливістю їх підготовки є забезпечення інтегративних конструктів освіти – компетентності і самонавчання в процесі оволодіння знаннями та вміннями.

Потреба у фахівцях такого рівня кваліфікації постійно зростає. Це зумовлено істотними змінами, що склалися у системі вищої мистецько-педагогічної освіти: швидкого кількісного зростання вищих навчальних закладів, в яких значна увага приділяється культурологічному і мистецькому спрямуванню навчання; можливістю для студентів по-різному реалізувати власні освітні маршрути і здобувати одночасно дві або навіть три спеціалізації; вступати на другий або третій курс педагогічного університету після закінчення спеціалізованого навчального закладу I та II рівня акредитації (музичного, хореографічного, педагогічного училища) та ін.; розширенням в педагогічних університетах мистецьких спеціальностей, а саме: підготовки фахівців не тільки у галузі музики, а й хореографії, образотворчого мистецтва, дизайну, художньої культури, музичної психології, режисури тощо.

Такий широкий спектр мистецьких спеціальностей вимагає цілеспрямованої професійно-орієнтованої методологічної підготовки, заснованої на компетентнісному підході.

Аналіз досліджень та публікацій. В контексті компетентнісного підходу методологія мистецької освіти розглядається у трьох аспектах: як наукове обґрунтування мистецької освіти в цілому, наукове обґрунтування її окремих сфер або проблем і як сукупність методів художньо-педагогічного впливу. Володіючи професійно орієнтованими методологічними знаннями і творчим досвідом їх практичного застосування, майбутній педагог вищої школи отримує надійні орієнтири для аналізу і успішного вирішення різних професійних питань, вироблення індивідуально-творчої позиції під час їх осмислення. Отже, методологічна підготовка на рівні магістратури дозволяє глибше усвідомити діалектичний характер художньо-педагогічної діяльності, здійснювати аргументований відбір методичних засобів, точніше, виявляти ефективність навчальних програм, посібників та інших методичних матеріалів.

Зазначимо, що у психолого-педагогічних дослідженнях компетентність розглядається як ступінь сформованості у фахівців загального комплексу знань, умінь, навичок і досвіду, що забезпечує виконання професійної діяльності (В.Бондар, Е.Зєр, О.Локшина, О.Савченко, Л.Сохань, І.Родигіна, А.Хуторський, С.Шишов). Компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість студента, а вміння вирішувати проблеми професійного характеру. При цьому особливої значущості набуває формування компетентності у сфері самостійної пізнавальної діяльності, яка засновується на вмінні набувати знання з різних джерел інформації. Тобто, особливістю компетентнісного підходу стає не засвоєння готових знань, а те, що студент сам формує свої знання, необхідні для вирішення конкретних проблем. За таким підходом його навчальна діяльність набуває дослідницького і перетворювального спрямування, представляючи синтез когнітивного, предметно-практичного і особистісного досвіду.

Виступаючи результатом навчання, компетентність у сфері мистецької освіти стає наслідком саморозвитку і самонавчання індивіда. Таким чином, застосування компетентнісного підходу у процес підготовки магістрів засновується на впровадженні інтегративних навчальних курсів, в яких предметна галузь співвідноситься з різними видами компетентності.

Ефективному розв'язанню даної проблеми сприятиме, на наш погляд, впровадження у систему підготовки магістрів інтегрованого курсу "Методологія мистецької освіти", що й стало приводом для написання даної статті, метою якої є розкриття основних завдань, змісту і структури курсу.

Отримані результати. Інтегрований курс "Методологія мистецької освіти" знайомить студентів з метою, завданнями та напрямками реформування вищої мистецької освіти, з її структурою, методологічними та психолого-педагогічними проблемами навчального процесу, науково-педагогічними основами організації післядипломної освіти в закладах, які її забезпечують. Усі ці питання розглядаються в синтезі з філософією мистецької освіти, мистецтвознавством, психологією та педагогікою. Курс допомагає сформувати у магістрів здатність проектувати в галузь педагогіки мистецтва досягнення споріднених наук, усвідомити художньо-педагогічну діяльність як цілісний і системний процес. Його проблематика передбачає висвітлення таких тем: "Нова парадигма мистецької освіти", "Принципи розвитку вищої мистецької освіти", "Діалогова природа художнього спілкування", "Художньо-творча діяльність вчителя мистецьких дисциплін і сфера її прояву в освітньому просторі", "Системний, комплексний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи до організації навчального процесу у вищій школі", "Формування ціннісної свідомості вчителя як основи гуманістичної педагогіки".

Так, перша тема розкриває особливості сучасної мистецької освіти, її пріоритети в контексті Національної доктрини розвитку освіти України XXI століття та концептуальні засади. У другій темі основна увага приділяється принципам, які мають важливе значення у формуванні компетентності

магістрів. Це принципи фундаментальності, варіативності та альтернативності, гуманізації навчально-виховного процесу.

Застосування принципу фундаментальності пов'язується з тим, що вся система знань в галузі мистецтва набуває культурологічного спрямування. У певному розумінні приходиться повернутися до цілісного знання, розуміння єдиної художньої картини світу. Тобто, у всіх ланках мистецької освіти важливо забезпечити фундаментальність знань, ґрунтуючись на спільності художніх явищ у різних видах мистецтва, закономірності художнього сприймання і можливості мистецтва здійснювати комунікативні функції для формування художнього світогляду. Іншими словами, світова художня культура з усіма видатними проявами мистецьких явищ має складати програму культурологічних знань музики, а метою цієї діяльності може стати усвідомлення, за словами М.Бахтіяна, цілісної "художньої картини світу".

Принцип варіативності та альтернативності (від лат. *alternativus* – чергування) відкриває широкі можливості вибору різних закладів мистецької освіти і навчальних програм, а також шляхів оволодіння такими програмами (бюджетна, контрактна форми, екстернат). Дотримання цього принципу дозволяє застосувати свободу професійної діяльності в умовах ринкових відносин і подальшу фундаменталізацію змісту мистецької освіти з урахуванням світових стандартів і, разом з тим, збереженням національних досягнень.

Принцип гуманізації навчально-виховного процесу набув актуальності у зв'язку з розвитком гуманістичних ідей, народженням нової педагогічної парадигми, нового погляду на учня як на суб'єкт розвитку і виховання. У межах концепції особистісно орієнтованого підходу до виховання людини, формування ціннісної свідомості і відповідного світогляду він набуває суспільної значущості. Головним змістом педагогічного процесу стає розвиток учня або студента, а показником роботи педагога – ефективність цього процесу. Принцип гуманізації реалізується шляхом збагачення змісту, методів і форм навчання і виховання. Він передбачає більш глибоку індивідуалізацію

навчального процесу, врахування досвіду і рівня досягнень учнів або студентів, надання їм більшої самостійності у становленні власних суджень. Результатом такої діяльності стає творча особистість.

В гуманістичній концепції освіти важлива роль відводиться діалоговій стратегії спілкування. Ця проблема розкривається у темі “Діалогова природа художнього спілкування”. В основу організації сучасного педагогічного процесу покладено спільну діяльність тих, хто навчає, і тих, хто навчається. При цьому діалог визначається як рівноправність суб’єктів, незалежно від віку, досвіду і рівня знань. Загальновідомо, що для мистецької освіти ця проблема має виняткове значення, оскільки діалогістичність пронизує художньо-педагогічну діяльність у двох взаємопов’язаних формах – міжособистісній та внутрішній. Взаємодоповнюючи одне одну, вони утворюють поняття “художнє спілкування”, сутність якого обґрунтовується через аналіз інтегративних якостей – комунікативність, емпатія, креативність і рефлексія. Ці якості охоплюють різні рівні емоційно-сислового пошуку мистецьких творів, усвідомлення власного відношення до них та інтеграції. В результаті виникають нові орієнтири у формуванні світогляду, які показують ефективність впливу мистецтва на особистість.

Одним з головних показників і водночас умов творчого зростання педагога будь-якої мистецької спеціальності є оволодіння художнім мисленням, усвідомлення особливостей художньо-педагогічної діяльності, способів її здійснення на різних етапах навчання. На перший план тут виступає педагогічна рефлексія, яка спрямовується на зміст і процес навчання, на власну професійну діяльність, усвідомлення, формування і творче вирішення художньо-педагогічних завдань, проєктування навчально-виховного процесу засобами мистецтва. Всі ці питання розглядаються у темі “Художньо-творча діяльність вчителя мистецьких дисциплін і сфера її прояву в освітньому просторі”.

Наступна тема розкриває сучасні наукові підходи до організації навчально-виховного процесу. Сукупність ідей і теорій, які обираються в якості

методологічних засад педагогічної дії, складає своєрідну "призму", через яку з'ясовується сутність педагогічного явища, моделюються уявлення про нього, здійснюється пошук засобів і умов його удосконалення та ефективного розвитку. Для вивчення різноманітних педагогічних явищ широко використовуються *системний, комплексний, особистісний, діяльнісний, культурологічний, синергетичний* та інші підходи. Безумовно, всі вони є надзвичайно цінними і продуктивними для вирішення педагогічних проблем. Так, основним завданням *системного підходу* є озброєння учнів і студентів не лише фактичними знаннями теорії, а й методологічними, тобто знаннями про найважливіші елементи знань і структурні зв'язки між ними. У галузі мистецької освіти системний характер розумової діяльності учнів і студентів відбувається у вигляді асоціативних зв'язків між видами мистецтва, засобами художньої виразності, стильовими напрямками та ін., які визначаються у різноманітних поняттях. Ці поняття мають інструментальний характер при аналізі проблем художньо-педагогічної освіти, або вступають в органічний зв'язок із поняттями дидактики вищої школи.

Для забезпечення ґрунтовних системних знань потрібно реалізувати *комплексний підхід* до процесу навчання. Такий підхід є наслідком застосування закону діалектики, згідно якого всі явища слід розглядати у єдності спільного, індивідуального та одиничного. У навчальному процесі комплексний підхід передбачає дотримання єдності трьох параметрів: 1) навчальний процес має бути єдністю соціального, психологічного і педагогічного; 2) єдності освітньої, розвивальної і виховної функцій навчання; 3) єдності усіх компонентів будь-якої методичної системи: цілей, змісту, методів, організаційних форм.

У всіх галузях мистецької освіти широко використовується діяльнісний підхід, оскільки за його допомогою розв'язується велика кількість творчих завдань. Мистецькі знання і поняття постійно включаються у структуру дій і засвоюються через включення у творчу діяльність. Безумовно, зміст діяльності в процесі навчання залежить від специфіки навчальної дисципліни, від реальних умов і можливостей студентів.

Необхідно також підкреслити, що функціонування освітньо-виховної системи має спрямовуватися на педагогічну підтримку становлення і розвитку суб'єкта освіти як особистості із багатьма значущими для суспільства і самої людини характеристиками. Тому реалізація особистісного підходу дозволяє наблизитися до вирішення цих завдань. Нашаровуючись на всі складові педагогічного процесу, особистісний підхід долучає до змісту освіти, крім предметного змісту, ще й емоційні цінності, особистісні компоненти і спрямовує на розвиток і саморозвиток особистість студента. При цьому треба пам'ятати, що у особистісно орієнтованій освіті не можна наперед визначити певні властивості, адже її завданням є забезпечення сприятливих умов для повноцінного виявлення і розвитку особистісних якостей студентів.

До важливих методологічних проблем вищої мистецької освіти належить й формування ціннісної свідомості особистості. Розвиток гуманістичних ідей привів до визнання людини як суб'єкта розвитку і виховання. Враховуючи, що мистецтво акумулює в собі вищі моральні та духовні цінності, виховання можна розглядати як долучення індивіда до всіх досягнень художньої культури. Але передача цих духовних і моральних цінностей вимагає від особистості певних духовних зусиль для їх опанування. Розробка технології формування ціннісної свідомості має базуватися на культурологічному і діяльнісному підходах і передбачати спеціально сконструйований педагогічний процес, в якому мистецькі і моральні образи розглядаються у взаємозв'язку.

Отже, вивчення курсу "Методологія мистецької освіти" має забезпечити підготовку магістрів до педагогічної діяльності у вищій школі та педагогічної практики, яка проводиться на відповідних кафедрах факультетів або інститутів. Опанування матеріалу курсу допомагає їм оволодіти логікою художнього мислення, усвідомити закономірності художньо-педагогічної діяльності на методологічному рівні, що є важливою умовою формування методологічної культури педагога вищої школи.

Література

1. Атанов Г.А. Возрождение дидактики – залог развития высшей школы. – Донецк, 2003.
2. Балл Г. Психолого-педагогические основы гуманизации образования // *Освіта і управління*. – 1997. – № 2. – С. 21-36.
3. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования. – М.: Академия, 2001.
4. Зеер Э.Ф., Пайлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход / Моск. психолого-социальный ин-т. – М., 2005.